

wachting, gelukkige ouders te zullen worden, gebroken hebt...?

Dat het mis was, zei dokter Salverda direkt al, toen hij om acht uur voor de eerste maal kwam. En om elf uur was hij er al weer. Hij wilde den nacht afwachten, maar hij sprak toen al zijn vermoeden uit, dat het een zeer gecompliceerd geval was. Ach, wat had mijn liefste gisterenavond een pijn. Het spuitje, dat de dokter gaf, maakte den nacht rustiger, maar vanmorgen was het nog ontzettender. Het is maar goed, dat ze weggegaan is.

Dokter Salverda zei het nog, in het teruggaan: „Als ze thuis was gebleven, was u onherroepelijk uw vrouw kwijt geweest, nu is er tenminste nog hoop.” En toen ik hem vroeg: „En dokter, zeg me nu toch eens eerlijk, zonder verbloemen: is er nu heusch nog kans, dat ze beter kan worden, menschelijkerwijs gesproken?” heeft hij gezegd: „Dominee, als het anders was, dan zou ik het u wel zeggen. Er is hoop, dat ze er nu doorheen komt. Natuurlijk, gevaar blijft er altijd. Maar: wij hebben 't niet in onze hand, nietwaar?”

Even maakt de herinnering aan deze woorden me wat kalmer.

Maar... o, wat een pijn van binnen, nu, nu ligt ze misschien al op de operatietafel, nu woelen de vlijmende mesjes in haar lichaam. „Heere, ontferm U over haar, over ons!”

(Wordt vervolgd)

DE NATUURLIJKHEID VAN EEN GESPREK

DE ROMANSCHRIJVER IS IN DE EERSTE plaats een vakman. Daarom heeft hij, evengoed als ieder ander, de regels van zijn vak te eerbiedigen. Bij de compositie van een werk, stelt hij zijn spelers op, en deelt dan elk den rol toe, waar hij in dient te blijven. De heer vervult zijn rol van heer, de knecht zijn rol van knecht, de boer doet en spreekt anders dan de baron, en anders dan de dominee. Wordt er nu in 't oog loopend afgeweken van hetgeen men redelijkerwijs verwachten kan, doordat de geteekende personen in hun spreektrant stuuivertje wisselen, dan is de auteur daarvoor wel ter dege verantwoording schuldig. Hij kan er zich niet van afmaken met 'n banale opmerking, zooals: „Nu ja, de een praat zus en de ander zoo.” Hij is voor zijn kunst even zeer gehouden om de wetten van het perspectief te gehoorzamen als de teekenaar daaraan gehouden is.

Laat ik eens een voorbeeld noemen.

Ergens in ons land woont een edelman, Jhr Raeu, die is erg ruw in zijn mond; overigens is 't een beste baas. De menschen zijn er aan gewend, dat hij soms wat raar doorslaat. Er mag eens gezegd worden: „Hoe komt de jonker toch zoo.” Maar meer ook niet.

Doch in een roman wordt dat terstond anders. De auteur verliest een bepaald perspectief uit het oog. De lezer gaat er daarom iets achter zoeken. Jhr Raeu wijkt op in 't oog loopende wijze af van het type, waar zijn standgenooten toe behooren: een man van zijn geboorte spreekt zoo niet, de gewone Nederlandsche jonker drukt zich uit in beschaafd Nederlandsch.

Wat is nu 't gevolg? Dat de auteur ons met zijn Jhr Raeu op een dwaalspoor leidt. Wij denken: „Nu, een edelman, die in zijn woord het *noblesse oblige* zoozeer vergeet, daar moet wat mee zijn. Mogelijk, zoo denken we verder, zal de schrijver ons spoedig doen zien, dat des jonkers handel en wandel nu ook niet bepaald het devies „*noblesse oblige*” tot richtsnoer heeft.

428

En al beweert de auteur nu honderdmaal: „Ik heb Jhr Raeu gekend, en precies zóó en zóó praatte hij,” — wat zegt dat? Misschien liep Jhr Raeu op zijn landgoederen wel eens bij de pachters binnen in een erg oude jas. Sterker nog: ik zelf heb eens een jonker in de voordeur van zijn kasteel zien staan op klompen! Ik overdrijf niet, ik heb het met mijn eigen oogen gezien, 't was in 1929, en in den Gelderschen achterhoek. En dat kasteel is een van de mooiste en rijkste van de streek. Nu behoeft in de *bestaande werkelijkheid* voor zoo iets geen verklaring gezocht; de man, die mij vergezelde, lachte eens goedmoedig en zei: „Zoo is de jonker.”

Maar als een schrijver in een boek een jonker een sjofole jas aantrekt, of ook anderszins in hem een figuur geeft, die afwijkt van het geldende type in zijn stand — dan krijgen we allicht 'n Jhr van Meerschoten, dien Ds Visscher zoo treffend teekent in zijn „Wrakhout” als „de Aristocraat.”

't Is hier de oude bekende zaak: nooit kan een individu, een „ongedeeld” mensch, met huid en haar, precies zooals hij in de bestaande werkelijkheid is, in een roman gezet worden. Dat is een ongerijmdheid. Even absurd als wanneer het kopje van een achter de schilderij geplaatst heusch echt duifje door een in het doek uitgeknipt poortje kwam kijken van een geschilderde duiventil.

Thans komen we aan de vraag: heeft een voor zijn taak berekend recensent het recht van oordeel over de dialoog in een boek?

Ja, natuurlijk heeft hij dat! 't Zou wat moois wezen als 't anders was! Hij oordeelt immers over 't geheele boek. Over compositie, milieuteekening, taalbehandeling enz. Waarom dan alleen over de dialoog niet? Ten opzichte van *locale sfeer* zelfs spreekt hij onafhankelijk van anderen; mij althans is geen recensent bekend, die daar het Aardrijkskundig Genootschap over opbelt. Zou hij dan ten opzichte van de dialoog soms eerst machtiging moeten aanvragen bij den Psychologischen Dienst, dien we tegenwoordig schijnen rijk te wezen...?

Het is hier de plaats om op te merken, dat de recensent geen groenling moet zijn, doch iemand van normale levenservaring. Zoo weet hij wel ongeveer hoe de menschen praten; een bejaarde dame, bijvoorbeeld, een boer, een bakvisch, een student, een dominee. Legt hij nu aan de dame op leeftijd de enthousiaste gillettjes in den mond van de bakvisch, en aan eenvoudige dorpsmenschen den spreektrant van academisch-gevormden, en dan liefst van academisch-gevormden die tot vervelens toe met allerlei zware problemen loopen rond te sjouwen, dan is de onechtheid van de dialoog *apert* (duidelijk.) De onechtheid, de namaak, kan hier, evenals op ander gebied zulk een graad van zichtbaarheid bereiken, dat zich eenvoudig belachelijk maakt wie er nog aan twijfelt.

Nu geef ik intusschen toe, dat er bijzondere gevallen kunnen zijn. In het bekende boek „De jonge Kruisweg” van mevrouw Zoomers—Vermeer komt als hoofdfiguur een zenuwzieke, booze vrouw voor. De uiterst bekwame mevrouw Zoomers teekent het beeld dezer patiënte geheel en al in haar dialoog met haar dochter. 't Is bijna een monoloog, want de onbeheerschte moeder ratelt en lamenteert aan één stuk door, en de arme dochter, die haar oppassen en gezelschap houden moet, zegt zooveel mogelijk op alles maar ja, en poogt te sussen. Nu kan een recensent, tenzij hij bepaald zenuwverpleging heeft geleerd en veel met zieken van dit

type heeft omgegaan, uiteraard over een dialoog als deze niet oordeelen. Hij moet zich op den auteur verlaten, en kan dit m. i. ook gerust doen als hij hem uit andere werken kent als iemand die goed observeert en zuiver weergeeft. Vooral als hij daarbij steun vindt in bepaalde gegevens. Deze nu biedt „De jonge Kruisweg.” De innerlijke verschroeiheid van een zieken geest, de rampzalige zelfopzweeping worden zeer goed gevoeld. Daarenboven is de *Gegenspielerin*, de dochter, op wie wij voortdurend de reflex waarnemen, een gewoon meisje, dat binnen ieders gezichtskring valt, een eenvoudig, gedwee schepsel, immer benauwd door het halfbegrepen, angstaanjagende woord: *zielsziek*, en door medelijden, plichtsgevoel en kindertrouw gebonden. We zien de reflex ook op de spelers van 't tweede plan: de echtgenoot, wiens leven verwoest is door de nukken van het mensch, en de oude vader, die goed voor haar is en haar gastvrijheid verleent tot ze op een keer in zijn rustig, deftig hôtél zûlk een spektakel maakt, dat ze weg moet. Maar 't is toch in hoofdzaak de gebukte houding der dochter, die ons duidelijk maakt, welk een last haar drukt.

Dit geval, en dergelijke, zonder ik dus natuurlijk uit. Of een half-krankzinnige praat in een boek zooals de typische aard van zijn ziekte in de *werkelijkheid* dat meebrengt, moeten de psychiaters maar zeggen.

Maar om te oordeelen over de dialoog van gewone, normale menschen, wier type we den geheelen dag om ons heen in de samenleving overvloedig kunnen

waarnemen, dat is heusch zoo'n kunst niet. Bij verstandige letterkundige voorlichting kan een ontwikkeld lezerspubliek dat even goed. Hier ligt een mooie taak, met name voor den Christen-recensent. *Hij* in de eerste plaats moet den lezer opvoeden tot oordeelkundig schiften, opdat deze zelf het èchte, het wàre, leere onderscheiden van opgemaakte bombast.

Daarom is het zoo jammer wanneer juist door een *Christen-recensent* in opgetogen, ja zelfs eenigszins opgewonden woorden zulke bombast tot de wolken verheerlijkt wordt. Dat zet onze jonge Christelijke letterkunde weer eens een flink eind achteruit. Want de uitgevers zijn er (en volgens hun goed recht) als de kippen bij om in opzienbarende reclame van zoo'n „gezaghebbend oordeel” partij te trekken. „*Nu* is de triômf voor de Christelijke romankunst behaald!”

... Ach, ach, wat slaan we dan toch 'n figuur voor de buitenwereld, als zoo'n „triômf voor de Christelijke romankunst” de vervelende ideeëventilatie van 'n scribe en voorts, uit literair oogpunt, een hopeloos product van wansmaak mocht komen te blijken...

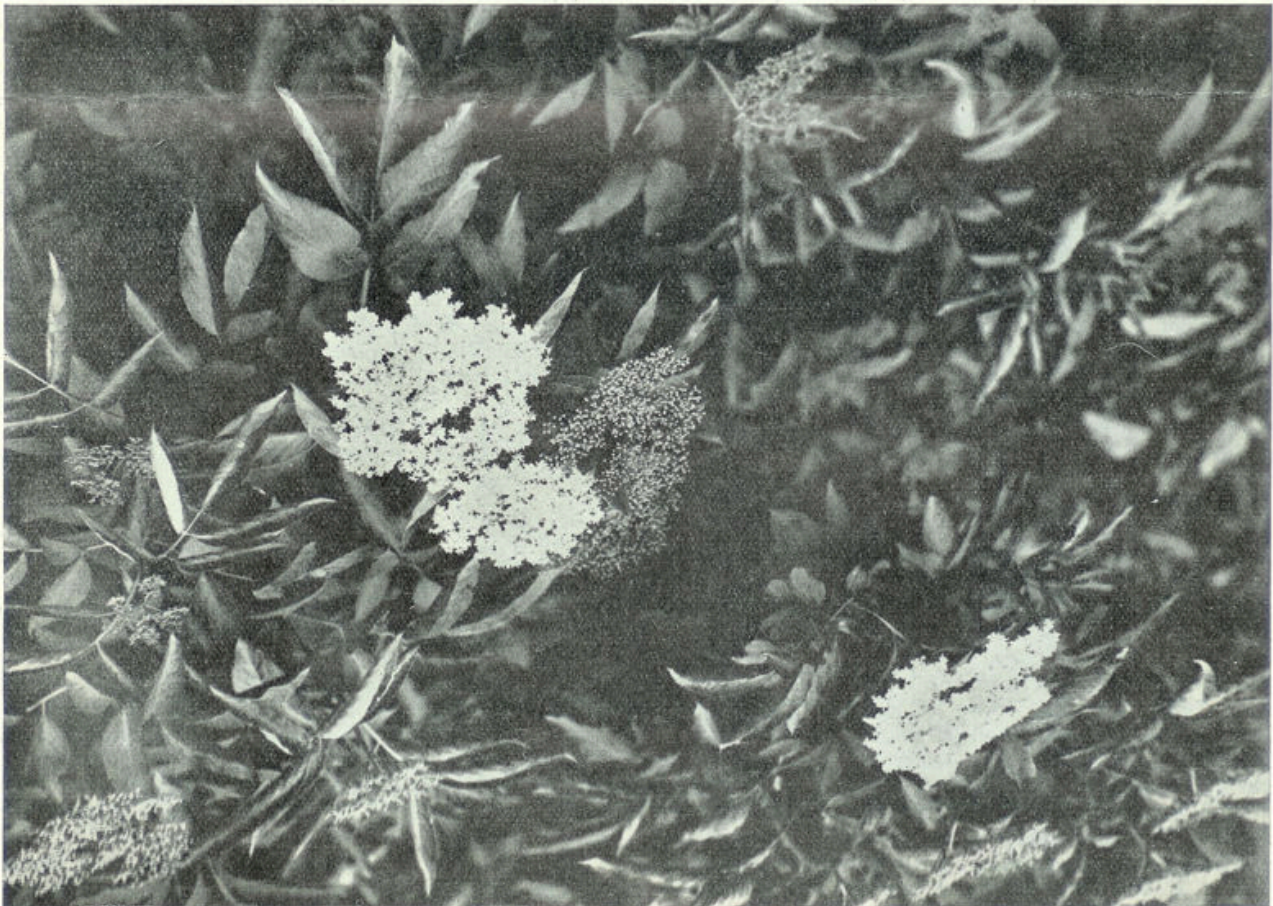
Een vaderlandsch dichter schreef eenmaal:

„Verlos ons van den preektoon, Heer!
Geef ons natuur en waarheid weer.”

Ik geef als variant:

Verlos ons van de bombast, recensent,
En vorm den lezer tot een critisch consument.

HENDRIKA KUYPER—VAN OORDT

Naar een kunstfoto

Bloeiende Vlier